

КРАЄЗНАВСТВО

*Методичні рекомендації
для викладачів*

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
Харківський національний медичний університет

КРАЄЗНАВСТВО

*Методичні рекомендації
для викладачів*

Затверджено
Вченою радою ХНМУ.
Протокол № 11 від 19.11.2020.

Харків
ХНМУ
2020

Красзнавство : метод. реком. для викладачів / уряд. Г. Л. Демочко. –
Харків : ХНМУ, 2020. – 24 с.

Урядник Г. Л. Демочко

ЗМІСТ

№	РОЗДІЛ	СТОР.
1	ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ «КРАЄЗНАВСТВО»	4
2	ОСНОВНІ ФОРМИ РОБОТИ	5
3	МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ	5
4	МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	6
5	ВИКОРИСТАННЯ ВІЗУАЛЬНОГО КОНТЕНТУ	8
	Візуальне супроводження заняття	8
	Використання відео при вивченні курсу	9
	Створення презентацій	10
6	ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	11
7	НАУКОВА РОБОТА СТУДЕНТІВ	18
8	ПІДСУМКОВЕ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ	19
9	РЕСУРСИ НА ДОПОМОГУ ВИКЛАДАЧУ	20
	Онлайн платформи	20
	Електронні ресурси	21
	Література	22

ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ «КРАЄЗНАВСТВО»

Курс «Краєзнавство» є елективним та має свої особливості. У програмі навчальної дисципліни для спеціальностей 222 «Медицина», 221 «Стоматологія» напряму підготовки 22 «Охорона здоров'я» передбачено на вивчення курсу 4 кредити. Загалом відводиться 120 год, серед яких 10 – лекційні, 10 – семінарські та 100 – самостійна робота студентів. У поставлених умовах мета викладача – ефективно поєднати матеріал та заохотити студентів до самостійного вивчення тем.

Викладач має звернути увагу на те, що сьогодні значно зросла цікавість молодого покоління до історії рідного краю та його культурного надбання. Цьому сприяє реалізація програм під керівництвом Національної спілки краєзнавців України на державному рівні та вивчення курсу «Харківщинознавство» в школі. Проте, елективний курс «Краєзнавство» для студентів медичного університету не є повторенням шкільного матеріалу. Він висвітлює не стільки питання розвитку краю, скільки історію та розвиток охороноздоровчої справи та медичної науки. Ці аспекти у шкільному курсу не відображені, проте для студентів-медиків саме вони становлять найбільшу цікавість, розповідають про поступ харківської охорони здоров'я та медицини, формують почуття патріотизму тощо.

Визначимо *мету викладання курсу* – це залучення молодого покоління до вивчення історії та сьогодення рідного краю, ознайомлення студентів інших регіонів з історико-культурними особливостями регіону навчання, виховання любові до рідної землі.

У процесі вивчення курсу необхідно орієнтуватися на такі *завдання*:

- ✓ виховати громадянську свідомість та національну гідність у молодого покоління;
- ✓ засвоїти теоретичні засади краєзнавства;
- ✓ визначити головні етапи розвитку краю;
- ✓ сформувати поняття «Харків як SMARTCITY»;
- ✓ змалювати основні віхи поступу медицини та охорони здоров'я в Харкові;
- ✓ ознайомити студентів з персоналіями видатних діячів медицини та охорони здоров'я, оцінити їх внесок у розвиток міста.

*Орієнтація на означені завдання допоможе у досягненні **головної мети вивчення курсу** – вихованні національної гідності, формуванні у майбутніх громадян національної самосвідомості через любов до рідного краю, відродження історичної пам'яті – чинників, без яких неможливий духовний розвиток нації.*

Практичне призначення курсу «Краєзнавство» полягає в здобутті **вмінь**:

- ✓ працювати з краєзнавчими джерелами, скласти бібліографічний опис краєзнавчої літератури; вивчати експозиції краєзнавчих музеїв;
- ✓ збирати та використовувати фото- та відеотеку краєзнавчого матеріалу;
- ✓ створювати медико-краєзнавчі описи районів міста;
- ✓ створювати презентації власних досліджень;
- ✓ виступати на наукових студентських зібраннях та аргументувати свою думку.

ОСНОВНІ ФОРМИ РОБОТИ

Основними формами роботи зі студентами при вивченні курсу «Краєзнавство» є лекції, практичні заняття, самостійна робота.

<i>Лекція</i>	<i>Практичне заняття</i>	<i>Самостійна робота</i>
Провідна організаційна форма навчання, засіб спрямування спільної діяльності викладачів і студентів на досягнення цілей навчання. Під час лекції визначається зміст теми, що розглядається; виокремлюються найважливіші наукові проблеми та створюється шлях до самостійного вивчення теми, опрацювання запропонованих джерел та літератури	Колективна форма аудиторного заняття. Передбачає високу активність студентів задля демонстрації засвоєння вивченого матеріалу, що дає змогу викладачеві оцінити кожного студента. Під керівництвом викладача студенти обмінюються думками, навчаються оцінювати суспільні явища, формують власні погляди та життєву позицію	Важлива складова підготовки до семінарських занять. Студенти самостійно добирають літературу, опрацьовують її, конспектують потрібний матеріал. У процесі підготовки формуються навички самостійного набуття знань, що допоможе студентам розвиватися і навчатися протягом усього життя, здобувати нові знання, засвоювати навички

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Сьогодні лекція залишається провідною дидактичною ланкою процесу викладання того чи іншого предмету. Курс «Краєзнавство» передбачає 10 лекційних годин.

Переваги лекції:

- ✓ творче спілкування лектора з аудиторією, співтворчість, емоційна взаємодія;
- ✓ лекція – це досить економний спосіб отримання в загальному вигляді основ знань;
- ✓ активізація мисленнєвої діяльності, якщо лекція добре зрозуміла та уважно прослухана, тому завдання лектора – розвивати активну увагу студентів, викликати рух їх думки за думкою лектора.

Викладачеві, що читає лекції з курсу «Краєзнавство», треба пам'ятати **основні вимоги до лекції**:

- ✓ виховна сторона лекції та викладання;
- ✓ науковість та інформативність (сучасний науковий рівень);
- ✓ доказовість та аргументованість, наявність достатньої кількості яскравих, переконливих прикладів, фактів, обґрунтувань, документів та наукових доказів;
- ✓ емоційність форми викладання, активізація мислення слухачів, постановка питання для роздумів;
- ✓ чітка структура і логіка розкриття послідовно пояснюваних запитань;
- ✓ методична обробка – виведення головних думок і положень, підкреслення висновків;
- ✓ викладання матеріалу доступною та зрозумілою мовою, пояснення нових термінів та назв;
- ✓ використання, у міру можливостей, аудіовізуальних дидактичних матеріалів.

Програма навчальної дисципліни «Краєзнавство» передбачає таку тематику лекційних занять:

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Вступ до краєзнавства. Історія краєзнавчого руху	2
2	Харків від заснування до початку ХХ ст.	2
3	Харків у 1917–1945 рр.	2
4.	Харків за післявоєнної доби (1945–1991)	2
5.	Харків у роки незалежності	2
Всього лекційних годин		10

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичні заняття – основний вид роботи викладача зі студентською аудиторією. Викладачеві на практичних заняттях рекомендується використовувати такі педагогічні методи:

- ✓ проблемного навчання;
- ✓ пояснювально-ілюстративний;
- ✓ репродуктивний;
- ✓ евристичний;
- ✓ дослідницький;
- ✓ частково-пошуковий.

В останні часи при викладанні матеріалу набуває популярності та виправдовує себе інтерактивний метод навчання. Слово «інтерактив» прийшло до нас з англійської мови від слів «inter» – взаємний, «act» – діяти,

тобто інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Викладач має збагнути сутність інтерактивного навчання та використовувати усі потужності при взаємодії зі студентами.

Основний принцип інтеракції: постійна взаємодія студентів між собою, їх співробітництво, спілкування, на відміну від активних та пасивних методів, коли спілкування відбувається між студентами та викладачем

Активні методи навчання будуються на однобічній взаємодії (її організовує і постійно стимулює викладач), тоді як інтерактивні методи принципово змінюють схему взаємодії учасників навчального процесу. Викладач при інтерактивному навчанні виконує функції помічника в роботі, консультанта, організатора, координатора інтерактивної взаємодії.

Студент і викладач виступають як рівноправні, рівнозначні суб'єкти навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють. Інтеракція виключає домінування будь-якого учасника, думки, точки зору над іншими, але має враховувати конкретний досвід та практичне застосування.

У системі інтерактивного навчання виділяють такі основні принципи методики співробітництва:

- ✓ позитивна взаємозалежність – група досягає успіху за умови гарного виконання завдань кожним студентом;
- ✓ індивідуальна відповідальність – працюючи в групі, кожен студент виконує своє завдання, відмінне від інших;
- ✓ однакова участь – кожному студенту надається однаковий за обсягом час для виконання завдання; одночасна взаємодія – коли всі студенти задіяні у роботі.

При проведенні практичних занять викладач має звернути увагу на формування у студентів таких **умінь і навичок**:

- ✓ вільне володіння державною мовою;
- ✓ наукова точність оперування термінами та поняттями;
- ✓ формування культури використання набутих знань;
- ✓ оволодіння умінями виступати у ролі доповідачів й опонентів;
- ✓ навички творчої праці з краєзнавчими джерелами, науководослідною й науково-методичною літературою та їх реферування;
- ✓ уміння готувати реферати, доповіді й повідомлення з тих чи інших питань;
- ✓ виступ з ними в аудиторії перед однокурсниками й викладачем;
- ✓ розвиток творчого мислення, вироблення умінь і навичок розумової праці;
- ✓ становлення умінь відстоювати власну точку зору, вести дискусію;

- ✓ формування толерантності до поглядів своїх опонентів.

Курс «Краєзнавство» структуровано на 5 тем, начальним планом на практичні заняття відведено 10 год. Викладач має звернути увагу на структуру програми навчальної дисципліни та плани практичних занять.

Кожна тема містить перелік основних понять, які мають засвоїти студенти. Вони є опорними при вивченні теми. Студенти повинні не тільки дати визначення, а й активно оперувати цими поняттями, доцільно вживати їх, надавати правильну характеристику чи оцінку.

План практичного заняття містить декілька питань, на які студенти мають дати змістовні та розгорнуті відповіді. Підготовка до практичного заняття – процес самостійної роботи студента з джерелами та літературою. До кожного заняття викладач має порадити перелік джерел та літератури, спрямованих відповідно до тематики. Не треба оминати матеріали навчального характеру, що містяться на YouTube та інших відеохостингах, про що мова буде далі.

ВИКОРИСТАННЯ ВІЗУАЛЬНОГО КОНТЕНТУ

При проведенні заняття радимо широко використовувати візуальний контент. Такі матеріали є важливим методичним інструментарієм, оскільки вони формують образне мислення студентів, допомагають «відчути» епоху, можуть виступати спеціальним об'єктом аналізу історичного минулого та ін. Твердження, що ми «живемо в епоху візуалізації» вже давно не викликає заперечень, тому сучасні викладачі мають вміти використовувати усі потужності візуального контенту задля досягнення завдань курсу.

Зокрема, при вивченні курсу «Краєзнавство» на практичному занятті за умови технічних можливостей можна демонструвати такі *різновиди візуального контенту*:

- ✓ історичні мапи;
- ✓ світлини з повсякденного життя, зображення вулиць, певних об'єктів;
- ✓ портрети видатних історичних діячів, медиків;
- ✓ обкладинки книг;
- ✓ репродукції картин;
- ✓ листівки;
- ✓ зображення пам'ятних знаків, монументів, релігійних споруд;
- ✓ документи (світлини листів, архівних документів тощо).

Візуальне супроводження заняття

Використання візуального супроводження може здаватися найлегшим завданням, проте воно має свої особливості. В першу чергу при викладанні курсу не треба переважувати матеріал малюнками. Вони мають відповідати тематиці та виконувати певні функції, а не нагромад-

жуватися задля обсягу. Відбираючи малюнки, не намагайтеся зібрати усе стосовно теми – ретельно фільтруйте контент, відкидаючи зайве. Залишайте ті малюнки, які допомагають вирішити певні завдання.

Поради до відбору зображень:

- ✓ повинна бути висока якість цифрового контенту – при збільшенні зображення вона не має втрачатися;
- ✓ відповідність типу зображення (монохромне, кольорове) – подумайте, яке доцільно використати, щоб підкреслити ідею малюнку;
- ✓ представлення усіх регіонів країни – не звужуйте географічні рамки, якщо цього не потребує мета заняття;
- ✓ доцільність використання – не нагромаджуйте зайвого, добийте матеріал лаконічно;
- ✓ правильне розташування – зазвичай по одному малюнку на екрані, якщо не маєте мети порівняти елементи;
- ✓ застосування текстового супроводу (за потреби) – надавайте необхідні дані там, де треба;
- ✓ правильне співвідношення ілюстративного та аналітичного контенту – зважайте, що зображення мають більший потенціал, ніж бути загальним фоном;
- ✓ залучення таких видів зображення, як плакат, карикатура, які мають потужний потенціал за умови коректного подання матеріалу.

Аналіз відповідних джерел виховує у студентів критичне мислення, сприяє руйнуванню загальноприйнятих в суспільстві стереотипів

Використання відео при вивченні курсу

Безперечно, базовим відеохостингом є YouTube, на якому розміщені навчальні відеоматеріали з краєзнавства. При викладенні лекційного матеріалу, роботі на практичному занятті чи для самостійного опрацювання викладачі можуть широко використовувати можливості ресурсу. Проте, й тут є на що звернути увагу.

Для кожного практичного чи лекційного заняття ретельно відбийте той відеоматеріал, який відповідає його меті, плану і структурі. Крім подання нової інформації, кожний відеоконтент має також і завдання, які необхідно виконати після отримання інформації:

- ✓ відповісти на поставлені перед переглядом питання;
- ✓ виділити певні факти і події;
- ✓ визначити причинно-наслідкові зв'язки історичного явища;
- ✓ охарактеризувати даного історичного діяча;
- ✓ дати оцінку відповідного історичного періоду.

Відеосюжети повинні не тільки нести інформативну роль, а й залучати студентів до аналізу, синтезу, пошуку. Для занять різних форм (лекція

чи практичне заняття) використовуйте різні *види відеоматеріалу*: відео-пояснення (розповідь), відео-ілюстрацію, відео-підтвердження, відео-тест тощо.

Добираючи відео, зверніть увагу на фільми таких циклів та користувачів:

- ✓ «КРАЇНА: історія українських земель»;
- ✓ «Невидимый Харьков»;
- ✓ «Robinzon.TV»;
- ✓ «Первая столица»;
- ✓ «Информбюро»;
- ✓ «История медицины в лицах»;
- ✓ «KruchinaFILM».

При роботі з відеоконтентом зверніть увагу на найбільшу помилку, якої припускаються викладачі – занадто великий обсяг матеріалу. Відео має лише ілюструвати, а не замінювати розповідь викладача. Не треба зайвої інформації, використовуйте лише змістовно навантажені частини. Відео повинно не становити більшу частину заняття, а лише доповнювати матеріал. Середня тривалість відеоролика – 5 хв.

Добираючи відеоматеріали, широко послуговуйтеся наочністю при вивченні питань з краєзнавства. Через недостатність часу для вивчення дисципліни деякі питання можна виносити на самоопрацювання, проте включати їх у перевірку знань студентів. Перегляд відеоматеріалів навчального характеру допоможе заповнити інформаційний вакуум та розширити знання студентів з краєзнавства. При доборі відеоряду не забувайте застосовувати віртуальні екскурсії, що пропонуються різними музеями України. Завдяки ефекту присутності можна захопити студентів до розширення знань. Посилання на контент із віртуальними екскурсіями міститься у розділі «Ресурси на допомогу викладачеві».

Створення презентацій

Сьогодні неможливо уявити лекційне або семінарське заняття з будь-якого предмета без використання презентації, створеної на базі PowerPoint. При викладанні курсу «Краєзнавство» презентація може стати надійним помічником викладача, якщо вона правильно оформлена.

Презентація – це стислий, схематично-візуальний виклад матеріалу, який складається зі слайдів, створений засобами інформаційних технологій (комп'ютера, проектора, відповідного програмного забезпечення). **Microsoft PowerPoint** – найпопулярніший програмний продукт, засіб для створення та проведення презентацій

Переважно презентація використовується на лекції, проте, окремі елементи можна застосовувати на семінарському занятті для актуалізації опорних знань та закріплення матеріалу.

При створенні презентацій дотримуйтеся таких **правил**:

- ✓ завжди позначайте на слайді тематику заняття;
- ✓ добирайте фон, який не відволікає увагу від навчального матеріалу;
- ✓ не повторюйте на презентації текст розповіді, презентація – це не лекція;
- ✓ використовуйте слайди для закріплення опорних понять – давайте визначення для конспектування у зошит;
- ✓ вміщуйте візуальний контент, проте не перевантажуйте презентацію;
- ✓ використовуйте прості дизайни слайдів;
- ✓ широко застосовуйте панелі форматування тексту, щоб виділити головне;
- ✓ робіть текст в одній кольоровій гамі з основним фоном, щоб не втомлювати очі студентів;
- ✓ оптимально структуруйте текст, вирівняйте його, дотримуйтеся єдиного шрифту, розміру;
- ✓ звертайте увагу на правильне подання історичних дат – традиційне вживання арабських (дні, місяці, роки) та римських цифр (століття), не забувайте ставити «до н.е.» та «н.е.» там, де це необхідно.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

<i>Тема 1. Вступ до краєзнавства. Історія краєзнавчого руху</i>	
Хід заняття	
1. Організаційний момент (до 5 хв)	
2. Актуалізація опорних знань (10 хв)	
3. Обговорення основних питань семінарського заняття (40 хв)	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Поняття «краєзнавство». Галузі краєзнавства та роль медичного краєзнавства у вихованні студентів-медиків.</i> • <i>Функції та завдання краєзнавства. Методика краєзнавчих досліджень.</i> • <i>Історія краєзнавчого руху.</i> • <i>Краєзнавство сьогодні. Діяльність Національної спілки краєзнавців України</i>
4. Перевірка знань (20 хв)	
5. Підведення підсумків заняття (5 хв)	
Методичний кейс	
Основні поняття	Край, національне краєзнавство, медичне краєзнавство, Слобожанщина, Федір Вовк, Степан Рудницький, Харківське історико-філологічне товариство, Український краєзнавчий комітет, Матвій Яворський, часопис

	«Краєзнавство», Валентин Отамановський, Національні спілка краєзнавців України, державне краєзнавство, громадське краєзнавство, аматорське краєзнавство, «Історія міст і сіл Української РСР», Петро Тронько, Олександр Реєнт, Центр краєзнавства ім. П. Т. Тронька Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, клуб «Краєзнавець», Клуб історії харківської медицини, Центр медичного краєзнавства імені проф. В. Д. Отамановського Харківського національного медичного університету
Рекомендоване відео	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Руслана Маньковська та Олег Бажан про краєзнавство (https://www.youtube.com/watch?v=8Zd8cfzvrz4) ✓ «Центр краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька» (https://www.youtube.com/watch?v=K7bFaNaMLpM) ✓ «Етнотуризм і мандрівки Харківщини» (https://www.youtube.com/watch?v=1XzLfa_ty_g) ✓ Сучасні українські традиції на Харківщині (https://www.youtube.com/watch?v=LEatiPeX08E)
Джерела та література	<ol style="list-style-type: none"> 1. Основи краєзнавства: підручник / за ред. О. П. Реєнта. – Харків : Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, Нац. спілка краєзнавців, 2015. – 328 с. 2. Голубко В. Є. Історичне краєзнавство : навч. посібник / В. Є. Голубко, С. П. Качараба, А. В. Середяк. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – Ч. I. – 130 с. 3. Жванко Л. М. Краєзнавство: конспект лекцій / Л. М. Жванко. – Харків : ХНАМГ, 2010. – 163 с. 4. Програма розвитку краєзнавства на період до 2025 р. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://history.org.ua/JournALL/kraj/kraj_2013_1/2.pdf%20
Технічні засоби навчання	Джерело демонстрації відеоконтенту, презентацій (телевізор, ноутбук, екран монітору)

Тема 2. Харків від заснування до початку ХХ ст.

Хід заняття	
1. Організаційний момент (до 5 хв)	
2. Актуалізація опорних знань (10 хв)	
3. Обговорення основних питань семінарського заняття (40 хв)	<ul style="list-style-type: none"> • Заснування м. Харкова. Основні етапи розвитку регіону в XVII–XIX ст. • Організація охороноздоровчої справи у місті на початку XVIII ст.

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Розвиток охорони здоров'я у пореформені часи (60-і рр. XIX ст. – 1917 р.)</i>
4. Перевірка знань (20 хв)	
5. Підведення підсумків заняття (5 хв)	
<i>Методичний кейс</i>	
Основні поняття	Б. Шрамко, Дике Поле, Донець, Слобідська Україна, Слобожанщина, Іван Сірко, Чугуїв, Ізюм, Слобідсько-Українська губернія, Харківське намісництво, Д. Багалій, Шарукань, м. Харків, р. Уди, р. Сіверський Донець, р. Харків, р. Лопань, Харківський колегіум, Г. С. Сковорода, Імператорський Харківський університет, В. Каразін, І. Ризький, Інститут шляхетних дівчат, Х. Алчевська, вул. Університетська, вул. Сумська, вул. Зміївська, вул. Московська, Успенська церква, Миколаївська та торгова площі, Михайлівська церква, Покровський собор, Харківська губернія, охорона здоров'я, Й. Вінклер, Харківське медичне товариство, Південний вокзал, Олександрівська лікарня, Миколаївська лікарня, А. Подрез, Л. Гіршман, В. Франковський, Ф. Опенховський, В. Грубе, І. Зарубін
Рекомендоване відео	<ul style="list-style-type: none"> ✓ «Что было до Харькова» (https://www.youtube.com/watch?v=MD055UUmXdg) ✓ Самые интересные здания: Благовещенский собор (https://www.youtube.com/watch?v=68IWZGIzc80) ✓ «Сабурова дача» – харьковская психбольница (https://www.youtube.com/watch?v=8H_AipnRzU&list=PL1FD2Zr5JreIh0IpMpRfgiS0WuU-0WQo&index=5) ✓ История Сабуровой дачи (https://www.youtube.com/watch?v=o3xqfxWBQao&list=PL1FD2Zr5JreIh0IpMpRfgiS0WuU-0WQo&index=6) ✓ «Новая жизнь – это я! Кто такой Леонард Гиршман?» (https://www.youtube.com/watch?v=oMWbReN_Is&list=PL1FD2Zr5JreIh0IpMpRfgiS0WuU-0WQo&index=7) ✓ История основания и развития клиники проф. Л. Гиршмана (https://www.youtube.com/watch?v=Muo0DRjU7hg&list=PL1FD2Zr5JreIh0IpMpRfgiS0WuU-0WQo&index=8) ✓ Леонард Гиршман – первый офтальмолог Харькова (https://www.youtube.com/watch?v=vnYqNnA5HC0&list=PL1FD2Zr5JreIh0IpMpRfgiS0WuU-0WQo&index=14)
Джерела та література	1. Багалій Д. І. Історія Слобідської України / Д. І. Багалій. – Харків: Дельта, 1993. – 256 с.

	<p>2. Багалей Д. И. История города Харькова за 250 лет его существования (1655–1905). Историческая монография : в 2 т. / Д. И. Багалей, Д. П. Миллер. – Репринт. изд. – Харьков : 1993. – Т.1. – 572 с.; Т.2. – 982 с.</p> <p>3. Історія міста Харкова ХХ століття : присвячується 350-річчю міста Харкова / О. Н. Ярмиш [та ін.]. – Харків : Фоліо : Золоті сторінки, 2004. – 686 с.</p> <p>4. Лісовий В. М. Історія охорони здоров'я в Харкові / В. М. Лісовий, І. Ю. Робак. – Харків : ХНМУ, 2008. – 178 с.</p> <p>5. Лейбфрейд А. Ю. Харьков: от крепости до столицы / А. Ю. Лейбфрейд, Ю. Ю. Полякова. – Харьков : Фолио, 1998. – 335 с.</p> <p>6. Робак І. Ю. Організація охорони здоров'я в Харкові за імперської доби (початок ХVІІІ ст. – 1916 р.) / І. Ю. Робак. – Харків :ХДМУ, 2007. – 346 с.</p> <p>7. 100-летие Харьковского научного медицинского общества. 1861–1961. Сборник очерков и статей по истории деятельности / под ред. Н. П. Новаченко и др. – Киев : Здоров'я, 1965. – 259 с.</p> <p>8. Харків – моя мала Батьківщина : навч. посібник з народознавства / за ред. І. Ф. Прокопенка. – 2-е вид., випр. і доп. – Харків : ОВС, 2003. – 544 с.</p> <p>9. Байда И. В. Харьков – твой город! История и современность. Образование в Харькове / И. В. Байда, А. Н. Миколюк ; под ред. Л. С. Сороки. – Харьков : Золотые страницы, 2005. – 128 с.</p>
Технічні засоби навчання	Джерело демонстрації відеоконтенту, презентацій (телевізор, ноутбук, екран монітору)

<i>Тема 3. Харків у 1917–1945 рр.</i>	
<i>Хід заняття</i>	
1. Організаційний момент (до 5 хв)	
2. Актуалізація опорних знань (10 хв)	
3. Обговорення основних питань семінарського заняття (40 хв)	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Революційні події 1917–1921 рр. у Харкові.</i> • <i>Харків – столиця радянської України.</i> • <i>Розвиток охорони здоров'я у Харкові у першій половині ХХ ст.</i> • <i>Харківські медики під час Другої світової війни</i>
4. Перевірка знань (20 хв)	
5. Підведення підсумків заняття (5 хв)	

Методичний кейс

<p>Основні поняття</p>	<p>Ф. Сергєєв (Артем), Івано-Лисогірський район, Петинсько-Журавлівський район, Основ'янсько-Холодногірський район, Харківська електростанція, Харківська область, Харківський тракторний завод, завод «ФЕД», «Серп і Молот», Український фізико-технічний інститут, Л. Ландау, А. Макаренко, П. Постишев, М. Скрипник, Л. Курбас, «Березіль», Український рентген-радіологічний та онкологічний інститут, Харківська обласна станція переливання крові, Держпром, Перший Радянський український театр ім. Т. Г. Шевченка, Харківський цирк, І. Бугримова, стадіон «Динамо», стадіон «Металіст», Харківський театр юного глядача, будинок «Слово», В. Естрович, М. Самокиш, Харківська дитяча «Мала Південна» залізниця, І. Кожедуб, І. Бакулін, П. Широнін, Л. Свобода, О. Ярош, Е. Ахсаров, О. Зубарев, Дробицький яр, О. Мещанинов, К. Іліаді</p>
<p>Рекомендоване відео</p>	<p>✓ «Как уничтожались церкви Харькова» (https://www.youtube.com/watch?v=Ks6rrIHxpSM) ✓ «Усадьба Сурукчи – почти утерянная памятка архитектуры» (https://www.youtube.com/watch?v=Rw-v8waVD0I) ✓ «Его звали Фабрикант» (https://www.youtube.com/watch?v=MJt3FfczPy0&list=PL1FD2Zr5JreIh0IpMpRfgiS0WuU-0WQo&index=12) ✓ «Легенды Харькова. Госпром» (https://www.youtube.com/watch?v=3_JrwGdLf_8&t=25s)</p>
<p>Джерела та література</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Історія міста Харкова ХХ століття : присвячується 350-річчю міста Харкова / О. Н. Ярмиш [та ін.]. – Харків : Фоліо : Золоті сторінки, 2004. – 686 с. 2. Лісовий В. М. Історія охорони здоров'я в Харкові / В. М. Лісовий, І. Ю. Робак. – Харків : ХНМУ, 2008. – 178 с. 3. Лейбфрейд А. Ю. Харьков: от крепости до столицы А. Ю. Лейбфрейда, Ю. Ю. Полякова – Харьков : Фолио, 1998. – 335 с. 4. Робак І. Ю. Охорона здоров'я першій столиці радянської України (1919–1934 рр.) / І. Ю. Робак, Г. Л. Демочко. – Харків : Колегіум, 2012. – 260 с. 5. 100-летие Харьковского научного медицинского общества. 1861–1961. Сборник очерков и статей по истории деятельности / под ред. Н. П. Новаченко. – Киев : Здоров'я, 1965. – 259 с. 6. Харків – моя мала Батьківщина: навч. посібник з народознавства / за ред. І. Ф. Прокопенка. – 2-е вид., випр. і доп. – Харків : ОВС, 2003. – 544 с.

	7. Байда И. В. Харьков – твой город! История и современность. Образование в Харькове / И. В. Байда, А. Н. Миколок ; под ред. Л. С. Сороки. – Харьков : Золотые страницы, 2005. – 128 с.
Технічні засоби навчання	Джерело демонстрації відеоконтенту, презентацій (телевізор, ноутбук, екран монітору)

Тема 4. Харків за післявоєнної доби (1945–1991)	
Хід заняття	
1. Організаційний момент (до 5 хв)	
2. Актуалізація опорних знань (10 хв)	
3. Обговорення основних питань семінарського заняття (40 хв)	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Післявоєнне відновлення і розвиток народного господарства.</i> • <i>Суспільно-політичне життя у 50-80-і рр. ХХ ст.</i> • <i>Відбудова лікувально-профілактичної мережі.</i>
4. Перевірка знань (20 хв)	
5. Підведення підсумків заняття (5 хв)	
Методичний кейс	
Основні поняття	Павлове поле, Нові будинки, Холодна Гора, Червона Баварія, Салтівка, Олексіївка, Харківський метрополітен, Балаклійський цементний комбінат, Дзеркальний струмінь, Л. Биков, Л. Гурченко, М. Бернес, сквер Перемоги, Меморіальна алея Слави, кіноконцертний зал «Україна», Шебелинське газове родовище, С. Кузнець, Б. Чичибабін, О. Шалімов, Л. Мала, В. Шаповал, В. Грищенко, Міська клінічна лікарня швидкої медичної допомоги, Харківський науково-дослідний інститут загальної і невідкладної хірургії, Республіканський кардіологічний центр, Харківський науково-дослідний інститут терапії ім. акад. Л. Т. Малої, 20-а студентська поліклініка, басейн «Піонер», Харківська канатна дорога
Рекомендовані відео	<ul style="list-style-type: none"> ✓ «Харьков для медицины в 1983 году» (https://www.youtube.com/watch?v=z0-EnC6aL54&list=PL1FD2Zr5JreIh0IpMpRfgiS0WuU-0WQo&index=2) ✓ «Скорая помощь» (https://www.youtube.com/watch?v=tBSZXH6ROBU&list=PL1FD2Zr5JreIh0IpMpRfgiS0WuU-0WQo&index=3) ✓ «Александр Шалимов. 100 лет как один день» (https://www.youtube.com/watch?v=5HEDTtau64Hg&list=PL1FD2Zr5JreIh0IpMpRfgiS0WuU-0WQo&index=13)

Джерела та література	<p>1. Історія міста Харкова ХХ століття : присвячується 350-річчю міста Харкова / О. Н. Ярмиш [та ін.].– Харків : Фоліо : Золоті сторінки, 2004. – 686 с.</p> <p>2. Основи краєзнавства: підручник / за ред. О. П. Реєнта. – Харків : Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, Нац. спілка краєзнавців, 2015. – 328 с.</p> <p>3. Лісовий В. М. Історія охорони здоров'я в Харкові / В. М. Лісовий, І. Робак. – Харків : ХНМУ, 2008. – 178 с.</p> <p>4. Жванко Л. М. Краєзнавство: конспект лекцій / Л. М. Жванко. – Харків : ХНАМГ, 2010. – 163 с.</p> <p>5. Робак І. Ю. Харківська охорона здоров'я в післявоєнний радянський період (1945–1991 рр.) / І. Ю. Робак, В. Г. Ільїн. – Харків : Колегіум, 2018. – 344 с.</p>
Технічні засоби навчання	Джерело демонстрації відеоконтенту, презентацій (телевізор, ноутбук, екран монітору)

Тема 5. Харків у роки незалежності

Хід заняття

1. Організаційний момент (до 5 хв)

2. Актуалізація опорних знань (10 хв)

3. Обговорення основних питань семінарського заняття (40 хв)	<ul style="list-style-type: none"> ● <i>Соціально-економічний розвиток міста у добу незалежності.</i> ● <i>Культура, освіта і наука.</i> ● <i>Харків як SMART-CITY.</i> ● <i>Медицина допомога у Харкові на сучасному етапі.</i>
--	--

4. Перевірка знань (20 хв)

5. Підведення підсумків заняття (5 хв)

Методичний кейс

Основні поняття	<p>Диканівська екологічна катастрофа (Диканівська злива), SMART-CITY, «Екопарк», дельфінарій «Немо», Харківський національний академічний театр опери і балету ім. М. Лисенка, Харківський державний академічний український драматичний театр ім. Т. Шевченка, Харківський академічний російський драматичний театр ім. О. Пушкіна, галерея «Бузок», Я. Клочкова, С. Бершов, футбольний клуб «Металіст», Харківський спеціалізований медико-генетичний центр, молодіжний театр «Мадрігал», планетарій ім. Ю. Гагаріна, меморіал «Висота маршала І. Конєва», О. Масельський, Є. Кушнар'єв, В. Шумілін, М. Добкін, Г. Кернес, благодійний фонд «АВЕК»</p>
------------------------	--

Рекомендоване відео	<ul style="list-style-type: none"> ✓ «Медицина Харькова» (https://www.youtube.com/watch?v=aq_x4OtLfpk&list=PL1FD2Zr5JreIh0IpMpRfGiS0WuU-0W0o&index=1) ✓ (https://www.youtube.com/watch?v=HXUNw98Oh9k) ✓ «Період українізації та коренізації 1920–1930 рр.» (https://www.youtube.com/watch?v=LjtDSc3tdp8) ✓ «Великий терор в Україні 1937–1938 рр.» (https://www.youtube.com/watch?v=YITrSNC5DZU) ✓ «Україна і розпад Радянського Союзу» (https://www.youtube.com/watch?v=awlo9EUKZ7M)
Джерела та література	<ol style="list-style-type: none"> 1. Історія міста Харькова ХХ століття : присвячується 350-річчю міста Харькова / О. Н. Яриши [та ін.].– Харьків : Фоліо : Золоті сторінки, 2004. – 686 с. 2. Основи краєзнавства: підручник / за ред. О.П. Реєнта. – Харьків : Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, Нац. спілка краєзнавців, 2015. – 328 с. 3. Лісовий В. М. Історія охорони здоров'я в Харькові / В. М. Лісовий, І. Ю. Робак. – Харьків : ХНМУ, 2008. – 178 с. 4. Жванко Л. М. Краєзнавство: конспект лекцій / Л. М. Жванко. – Харьків : ХНАМГ, 2010. – 163 с.
Технічні засоби навчання	Джерело демонстрації відеоконтенту, презентацій (телевізор, ноутбук, екран монітору)

НАУКОВА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Задля заохочення студентської активності пропонується надавати додаткові бали (максимум – 10), якщо студент зацікавився науковою діяльністю та бере участь у конференціях різних рівнів. Наукова робота виконується під керівництвом викладача, який веде семінарські заняття, або лектора.

Завдяки виконанню наукової роботи студент зможе:

- ✓ поглибити знання з окремої проблеми краєзнавства;
- ✓ отримати навички роботи з краєзнавчими джерелами та літературою;
- ✓ навчитися формулювати власні думки, визначати актуальність проблеми, що розглядається, робити висновки;
- ✓ проводити найпростіші наукові дослідження;
- ✓ здобути досвід публічного виступу, дискусії, аргументувати та захищати свою думку, виступати в ролі доповідача чи опонента.

Етапи виконання наукової роботи

1. Визначення актуальної теми дослідження.
2. Збір краєзнавчої літератури, джерел.

3. Написання тексту тез.
4. Оформлення роботи.

Викладач забезпечує студентів інформаційними листами, роз'яснює правила участі, звертає увагу на дедлайн – крайній строк подання тез. Тема обраної наукової роботи визначається за напрямом секції конференції, у якій студент планує взяти участь. Обов'язково узгоджувати тему з викладачем – він допоможе студентові визначити план, порадить літературу тощо. Тематика тез має бути проблемною, науково сформульованою.

При написанні тез треба дотримуватися структури тексту, зробити вступ, визначити актуальність, охарактеризувати літературу. Після викладу основного матеріалу мають йти висновки та оформлюється список джерел і літератури. На кожному етапі написання тез викладач має контролювати роботу студента та допомагати йому у вирішенні складних питань. Курація студента не має перетворитися у написання роботи викладачем – він лише спрямовує, дає поради, перевіряє відповідність роботи вимогам. Наукова робота – це в першу чергу самостійна робота студента.

ПІДСУМКОВЕ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ

Семестровий (підсумковий) контроль з навчальної дисципліни «Красзнавство» завершується заліком. Вважається, що студент успішно склав дисципліну, якщо він не має заборгованостей – незадовільних оцінок та невідпрацьованих пропущених занять.

Поточна навчальна діяльність студентів контролюється на семінарських заняттях відповідно до конкретних цілей та під час індивідуальної роботи викладача зі студентами. По засвоєнні кожної теми студент отримує оцінку за традиційною чотирибальною шкалою.

У ході поточного контролю використовуються методи індивідуального та фронтального опитування, бліц-опитування, «мікрофона», розв'язання ситуаційних завдань, тестування, роботи з картою, перевірочні контрольні роботи.

Оцінка з дисципліни є середнім балом, отриманим за 5 занять. Відповідно до таблиці оцінка конвертується у бали.

4-бальна шкала	200-бальна шкала
5	200
4.97-4,99	199
4.95-4,96	198
4.92-4,94	197
4.9-4,91	196
4.87-4,89	195
4.85-4,86	194
4.82-4,84	193
4.80-4,81	192
4.77-4,79	191
4.75-4,76	190
4.72-4,74	189
4.7-4,71	188
4.67-4,69	187
4.65-4,66	186
4.62-4,64	185
4.60-4,61	184
4.57-4,59	183
4.54-4,56	182
4.52-4,53	181
4.50-4,51	180
4.47-4,49	179
4.45-4,46	178
4.42-4,44	177
4.40-4,41	176
4.37-4,39	175
4.35-4,36	174
4.32-4,34	173

4-бальна шкала	200-бальна шкала
4.3-4,31	172
4.27-4,29	171
4.24-4,26	170
4.22-4,23	169
4.19-4,21	168
4.17-4,18	167
4.14-4,16	166
4.12-4,13	165
4.09-4,11	164
4.07-4,08	163
4.04-4,06	162
4.02-4,03	161
3.99-4,01	160
3.97-3,98	159
3.94-3,96	158
3.92-3,93	157
3.89-3,91	156
3.87-3,88	155
3.84-3,86	154
3.82-3,83	153
3.79-3,81	152
3.77-3,78	151
3.74-3,76	150
3.72-3,73	149
3.70-3,71	148
3.67-3,69	147
3.65-3,66	146
3.62-3,64	145

4-бальна шкала	200-бальна шкала
3.60-3,61	144
3.57-3,59	143
3.55-3,56	142
3.52-3,54	141
3.5-3,51	140
3.47-3,49	139
3.45-3,46	138
3.42-3,44	137
3.40-3,41	136
3.37-3,39	135
3.35-3,36	134
3.32-3,34	133
3.30-3,31	132
3.27-3,29	131
3.25-3,26	130
3.22-3,24	129
3.20-3,21	128
3.17-3,19	127
3.15-3,16	126
3.12-3,14	125
3.10-3,11	124
3.07-3,09	123
3.05-3,06	122
3.02-3,04	121
3-3,01	120
Менше 3	Недостатньо

РЕСУРСИ НА ДОПОМОГУ ВИКЛАДАЧУ

Онлайн платформи

Для створення власного матеріалу, його тривалого зберігання та використання за потреби у процесі навчання радимо користуватися наступними ресурсами:

1. **Moodle** – Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment, вивляється «Мудл». Це модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище, яке називають також системою управління навчанням (LMS), системою управління курсами (CMS), віртуальним навчальним середовищем (VLE) або просто платформою для навчання, яка надає викладачам, студентам та адміністраторам дуже розвинутий набір інструментів для комп'ютеризованого навчання, в тому числі дистанційного.
2. **GoogleClassroom** – сервіс для організації навчального процесу у віртуальному просторі. Дозволяє створювати освітні курси, ділитися зі студентами навчальними матеріалами, призначати завдання та відслідковувати прогрес успішності кожного студента онлайн. Доцільно використовувати як різновид дистанційного навчання, ресурс для зберігання власних матеріалів.

3. **LearningApps** – ресурс для створення інтерактивних навчально-методичних матеріалів і завдань. Онлайн-конструктор, за допомогою якого можна створювати цікаві різноманітні завдання, комбінуючи 19 блоків шаблонів завдань (тест, кросворд, вікторина, філворд, стрічка часу, пазл).
4. **Thinglink** – створює інтерактивні зображення. Цей інструмент дозволяє робити інтерактивні зображення, додаючи спеціальні мітки з мультимедійним контентом (посилання на певні ресурси, відео, аудіо, світлини, текст). Ресурс дозволяє працювати над широким діапазонів типів проектів (карти мандрівок, навчальні посібники, плакати, інтерактивні схеми, віртуальні екскурсії), над кожним з яких можна працювати як індивідуально, так і спільно.
5. **Canva** – сервіс для створення яскравої інфографіки, логотипів, коміксів і презентацій. Це один з найзручніших сервісів для оформлення якісного і різнотипного візуального контенту. Ресурс адаптовано українською мовою. Canva має безліч різноманітних шаблонів, кожен з яких можна редагувати: змінювати розміри, кольори, розташування написів і шрифти, а також комбінувати наявні на сайті та завантажені файли.
6. **Trello** – налагоджуємо командну роботу над спільним проектом. Це онлайн-інструмент для зручної комунікації при створенні командних проектів. Завдяки широкому функціоналу сервіс дозволяє зручно розподіляти обов'язки між учасниками команди і відслідковувати виконання кожного етапу робіт у режимі реального часу. Використання цієї програми дозволяє навчити дітей планувати роботу в команді, нести відповідальність за дотримання термінів виконання, а також оперативно вирішувати робочі моменти.
7. **Dipity** – сервіс для презентації історій, фактів чи явищ, які потрібно подати у певному часовому проміжку. Це може бути біографія, історія виникнення явища/теорії/організації, зокрема, вашої школи/міста/країни. Дозволяє відтворювати події в хронологічній послідовності події (тайм-лінії, фотоальбоми, текстовий список подій, навіть на карті, якщо при створенні вказати географічну прив'язку події тощо).

Електронні ресурси

Викладач при підготовці до лекцій або семінарських занять має використовувати сучасні освітні ресурси, де можна знайти історичні документи, енциклопедичні видання, статті, підручники, мапи тощо. Радимо звернути увагу на такі ресурси:

1. <http://ukrmandry.com.ua/index.php?id=569>
2. <http://www.city.kharkov.ua/uk/o-xarkove/istoriya/istoricheskij-ocherk.html>
3. <http://tvoj.kharkov.ua/history/hst.php?r=8>
4. http://region.library.kharkov.ua/region_narys.php
5. <http://ukraine.ui.ua/ua/istoriya-gorodov-ukrainy/istoriya-kharkova>
6. <http://korolenko.kharkov.com>

7. <http://medlibrary.kharkov.ua/index.php/ct-menu-item-2/ct-menu-item-3>
8. <http://kharkov.vbelous.net/ukrain/history.htm>
9. <http://streets-kharkiv.info/deyaki-fakti-z-istorii-kharkivskikh-vulits>
10. <http://museum.kh.ua>
11. https://www.moz.gov.ua/ua/portal/mtbr_healthserviceshistory/
12. <http://www.reabit.org.ua/books/kh/>
13. <http://www.litopys.com.ua/places/istoriya-kharkova-khronologiya-rozvytku/istoriya-kharkova-1930-1931-rr/>

Література

1. Баженов Л. В. Проблема упорядкування краєзнавчих навчальних дисциплін / Л. В. Баженов // Всеукраїнська нарада з питань викладання навчального курсу «Основи краєзнавства» у закладах вищої освіти. Матеріали та документи. Київ, 24 травня 2018 р. – Київ, 2018. – С. 28–31.
2. Бондаренко Г. Теоретичні та методологічні проблеми історичного краєзнавства / Г. Бондаренко // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2011. – № 3. – С. 23–29
3. Гриценчук О. О. Електронний посібник і його роль у процесі інформатизації освіти / О. О. Гриценчук // Інформаційні технології і засоби навчання. – Київ : Інститут засобів навчання АПН України, 2005. – С. 255–261.
4. Жупанський Я. Про об'єкт і предмет вивчення національного краєзнавства / Я. Жупанський, В. Круль // Краєзнавство. – 1994. – № 1–2. – С. 3–6.
5. Історичне краєзнавство. Напрями та методи історико-краєзнавчих досліджень : курс лекцій / В. Є. Голубко, А. В. Середяк, Р. Я. Генєга та ін. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – 304 с.
6. Кашаба О. Історичне краєзнавство як складова національної освіти: теоретичний аспект / О. Кашаба // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2010. – № 1–2. – С. 96–105.
7. Кашаба О. Методика викладання краєзнавства в школах Харківщини в 20-ті роки ХХ ст. / О. Кашаба // Краєзнавство. – 2008. – № 1–4. – С. 5–14.
8. Козлова Г. М. Методика викладання у вищій школі : навч. посібник / Г. М. Козлова. – Одеса: ОНЕУ, 2014. – 200 с.
9. Костриця М. Ю. Національне краєзнавство: актуальні питання теорії і методології / М. Ю. Костриця // Історичне краєзнавство в системі освіти України: здобутки, проблеми, перспективи : наук. зб. – Кам'янець-Подільський, 2002. – С. 3–9.
10. Кремень В. Вітчизняне краєзнавство: стратегічні орієнтири сучасної світової парадигми / В. Кремень // Краєзнавство. – 2011. – № 3. – С. 10–15.

11. Крип'якевич І.П. Поради тим, хто займається історико-краєзнавчими дослідженнями / І. П. Крип'якевич// Український історичний журнал. – 1960. – № 3. – С. 130–132.
12. Кузьма-Качур М. І. Основи краєзнавства : навч. посібник / М. І. Кузьма-Качур, М. В. Горват. – Київ : Ліра-К, 2016. – 304 с.
13. Кушнір Б. М. Мікротопонімія як джерело вивчення історії краю / Б. М. Кушнір // Наукові праці історичного факультету. – Кам'янець-Подільський, 1995. – Т. 2. – С. 212–229.
14. Маньковська Р. Краєзнавство і освіта: витоки і перспективи співбуття / Р. Маньковська // Краєзнавство. – 2011. – №3. – С. 16–23.
15. Мокрогуз О. До питання методики застосування мультимедійної презентації POWER POINT на уроках історії / О. Мокрогуз // Історія України. – 2010. – № 11. – С. 8–10.
16. Пищик О. В. Методика використання мультимедіа-технологій на уроці / О. В. Пищик // Класному керівнику. Усе для роботи. – Харків : ВГ «Основа». – № 2 (50), 2013.
17. Реєнт О. П. Соціогуманітарний вимір сучасного краєзнавства / О. П. Реєнт / Перечитуючи написане. – Київ, 2005.
18. Казак І. О. Теорія і методика викладання в вищій школі. Конспект лекцій з навчальної дисципліни: навч. посібник / І. О. Казак. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. – 116 с.
19. Треф'як Я. Методика краєзнавчої роботи в національній школі / Я. Треф'як. – Івано-Франківськ, 2002. – 110 с.
20. Треф'як Я. Теоретичні основи краєзнавства/ Я. Треф'як // Шкільне краєзнавство Івано-Франківщини : збірник навч.-метод. матеріалів для вчителів. – Івано-Франківськ, 2016. – С. 5–13.
21. Тронько П. Краєзнавство як складова навчально-виховного процесу / П. Тронько // Краєзнавство. – 2011. – № 3. – С. 5–10.
22. Тронько П. Т. Історичне краєзнавство: крок у нове тисячоліття (досвід, проблеми, перспективи) / П. Т. Тронько. – Київ, 2000.– 270 с.
23. Тронько П. Т. Краєзнавство у відродженні духовності та культури. Досвід. Проблеми. Перспективи / П. Т. Тронько. – Київ, 1994.– 107 с.
24. Удод О. А. Краєзнавча освіта у закладах вищої освіти України: стан, проблеми, перспективи / О. А. Удод // Всеукраїнська нарада з питань викладання навчального курсу «Основи краєзнавства» у закладах вищої освіти. Матеріали та документи. Київ, 24 травня 2018 р. – Київ, 2018. – С. 16–24.
25. Уривалкін О. Історичне краєзнавство : навч. посібник / О. Уривалкін. – Київ, 2006. – 296 с.

Навчальне видання

КРАЄЗНАВСТВО

Методичні рекомендації для викладачів

Упорядник Г. Л. Демочко

Відповідальний за випуск І. Ю. Робак

Редактор С. В. Рубцова
Комп'ютерна верстка О. Ю. Лавриненко

Формат А5. Умов. друк. арк. 1,5. Зам № 20-34069.

**Редакційно-видавничий відділ
ХНМУ, пр. Науки, 4, м. Харків, 61022
izdatknmurio@gmail.com**

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавництв, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції серії ДК № 3242 від 18.07.2008 р.